

DISCURS DE BERNAT LÓPEZ

Elogi de Rosa Maria Calaf

Excel·lentíssim i Magnífic Dr. Francesc Xavier Grau, Rector de la Universitat Rovira i Virgili...

És per a mi un honor adreçar-me a vostès per pronunciar l'elogi a la candidata a obtenir el grau de Doctora Honoris Causa per la nostra universitat, la periodista Rosa Maria Calaf. Ho és no tan sols pels mèrits abundants i rellevants de la candidata, que detallaré després i que són sobers per si sols a l'hora de justificar l'atorgament d'aquest alt honor acadèmic, sinó també per la concurrència en la seva candidatura d'una circumstància inèdita: Rosa Maria Calaf serà la primera dona periodista que rep un doctorat honoris causa d'una universitat catalana. De fet els periodistes barons que han rebut aquesta distinció són poquíssims: el polonès Ryszard Kapuscinski i el barceloní Manuel Vázquez Montalbán, si és que a aquest darrer se'l pot considerar estrictament un periodista.

Així doncs, amb aquest acte entenc que no tan sols homenatgem Rosa Maria Calaf, sinó també la dona, la periodista, la corresponal que ha estat i que és, i per tant reconeixem indirectament la feina de totes les altres dones periodistes, i per què no, també dels homes, que han format part de la rica tradició catalana de corresponalia de premsa a l'estranger. Una tradició que comença amb personalitats com Josep Pla i Eugeni Xammar i arriba fins a la pròpia candidata i tantes altres dones i homes de casa nostra que, repartits pel planeta, s'esforcen cada dia, en condicions de vegades molt difícils, per fer-nos de traductors d'un món cada cop més complex, convuls i imprevisible.

Aquesta és una bona ocasió per mirar enrere, ni que sigui durant uns instants, per recordar i reconèixer l'aportació a la història del periodisme català i espanyol d'aquest elenc de figures, algunes molt celebrades, altres més

anònimes, sempre nòmades, ambaixadores sense títol diplomàtic però sovint amb una enorme capacitat d'influir en la visió del món que tenien i tenim els lectors de diaris, els oients de ràdio o els televidents d'aquí.

Entre els més cèlebres trobem Agustí Calvet, àlies Gaziel, escriptor i periodista extraordinari que va cobrir per a *La Vanguardia* diversos fronts de la Primera Guerra Mundial, igual que Claudi Ametlla, corresposal d'*El Poble Català*; els esmentats Pla i Xammar, pioners de la corresposalia al París, el Berlín i el Moscou dels anys 20; Carles Sentís, únic periodista català i un dels dos espanyols acreditats als judicis de Nurenberg després de la Segona Guerra Mundial; i ja arribant al present, Tomàs Alcoverro, veteraníssim corresposal a l'Orient Mitjà; Maruja Torres, corresposal i enviada a diverses zones calentes del planeta com Beirut i Amèrica central, i la pròpia Rosa Maria Calaf, que porta 25 anys informant-nos des dels punts neuràlgics del planeta. Però la llista seria molt més llarga si comptéssim altres professionals amb menys anomenada però amb trajectòries dignes d'esment: Ricard Estarriol, Plàcid Garcia-Planas, Erik Hauck, Joaquim Ibarz, Jaume Masdeu, Xavier Mas de Xaxàs, Griselda Pastor, Eduard Sanjuan, Vicenç Sanclemente, Eusebi Val...

Rosa Maria Calaf (Barcelona, 1945) podem dir que és la degana dels corresposals de TVE, i segurament també ho és del col·lectiu de corresposals catalans, amb permís de Tomàs Alcoverro. I no tan sols per una qüestió de veterania, tot i que 38 anys d'exercici en una activitat amb tant de desgast com el periodisme ja són credencial suficient per aspirar a aquest títol simbòlic. És degana també i sobretot per la qualitat, la continuïtat i la transcendència de la seva tasca, i per la rellevància de les corresposalies que ha ocupat. Concretament va ser corresposal a Nova York per a Estats Units i Canadà (1983-1987), va obrir la corresposalia de Moscou per a la Unió Soviètica (1987-89), on va repetir durant el període 1996-1999 com a corresposal per a Rússia; va reestructurar la corresposalia de Buenos Aires per a Amèrica del Sud (1989-1993); va ser corresposal a Roma per a Itàlia i el Vaticà (1993-1996) i a Viena (1996) per als països de l'Est-Balcans. Més recentment ha

estat corresponsal a Hong Kong per a Àsia-Pacífic (1999-2007). Actualment ocupa la corresponsalia de Pequín per a Xina i Àsia-Pacífic.

Dins del seu currículum professional destaca també el seu pas per Televisió de Catalunya durant la seva etapa fundacional, en concret fou directora de programació i de producció l'any 1983, just abans d'iniciar la seva exitosa i dilatada carrera com a corresponsal de TVE a l'estranger. Amb anterioritat a aquesta data, i des del seu ingrés a Radiotelevisió Espanyola el 1970, havia treballat com a periodista radiofònica i a partir de 1976 havia col·laborat amb magazines i programes com ara *300 millones*, cosa que li va permetre viatjar per tota Amèrica Llatina.

L'actual destinació de Rosa Maria Calaf, la corresponsalia de Pequín, denota la confiança dipositada en ella per l'actual direcció de TVE, ja que la zona de Xina i l'extrem orient es pot considerar una de les més complexes i convulses, una regió emergent que reclama la seva posició de centralitat en el nou mapa geopolític del segle XXI. De fet la regió assignada a Rosa Maria Calaf inclou des de Pakistan fins a Nova Zelanda, una zona d'una enorme amplitud que l'obliga a viatjar contínuament per afrontar la simultaneïtat d'esdeveniments que tenen lloc en punts diversos, amb la consegüent necessitat d'una adequada jerarquització informativa.

Un altre termòmetre, segurament encara més revelador, del prestigi i l'estima assolits per la candidata en els cercles de la professió periodística i més àmpliament entre la societat civil catalana i espanyola és la impressionant llista de premis que ha obtingut, no menys de 16 fins a la data:

- Llaç de Dama de l'Ordre del Mèrit Civil (1993)
- Premi Ondas 2001 a la millor tasca professional.

- Micrófono de Plata Especial 2001 de l'Associació de Professionals de Ràdio i Televisió.

- Ábaco de Oro-Español del Año per la cobertura informativa del SARS de la Cambra de Comerç d'Espanya a Hong Kong.
- Ofici de Periodista 2003 del Col·legi de Periodistes de Catalunya.
- Premi Protagonistas 2004 TV - Onda Cero.
- Premi Ana Tutor 2005.
- Premi Casa Asia 2005 per la cobertura informativa del tsunami.
- Premi Club Internacional de Premsa 2006 a la millor tasca periodística a l'estranger.
- Premi Etnosur 2006 (Jaén) per la tasca en favor de la diversitat.
- Premi Club de las 25 2007 (Madrid) a la trajectòria professional.
- Premi Ciudad de Frías 2007 (Burgos) pel reportatge *Encuentro en Vanuatu*.
- Women Together Award 2007 (Nacions Unides, Nova York) per la trajectòria professional en favor dels objectius del mil·leni.
- XXIII Premi de periodisme Cirilo Rodríguez 2007 de l'Associació de la Premsa de Segòvia al millor treball de corresponsals i enviats especials a l'estranger.
- Premi de la Federación de Mujeres Progresistas 2007 per la seva tasca en favor de la igualtat.
- Premi Tota una Vida 2007 atorgat per l'Acadèmia de la Televisió d'Espanya.

Per si fos poc aquesta extraordinària collita de reconeixements, recentment s'ha creat un premi que porta el seu nom: el Premi Rosa Maria Calaf d'Investigació Social, que organitza l'ajuntament d'Alcalá la Real (Jaén), Alcalá Grupo Editorial, Fundación Cruzcampo y la Universidad de Jaén i que ja va per la seva segona edició. Aquest reconeixement té com a objectiu fomentar la recerca sobre els grans problemes que afronta el món del segle XXI: medi ambient, migracions, terrorisme, fam, conflictes armats, violència, antropologia urbana, moviments socials, mestissatge, solidaritat, etcètera.

La figura del corresposal a l'estranger ha gaudit històricament d'un notable prestigi social, sovint tenyit d'una certa aurèola mítica que li encomana el seu

cosí germà, l'enviat especial als conflictes bèl·lics. De fet, en general el corresponal no és un professional estàtic, ancorat a una gran capital diplomàtica, sinó que ha de viatjar sovint fora d'aquesta seu per tal de cobrir esdeveniments que succeeixen en l'àrea geogràfica que cobreix. Uns esdeveniments que no és estrany que tinguin un caràcter violent (guerres, conflictes socials) o dramàtic (catàstrofes naturals). El cas de Rosa Maria Calaf és paradigmàtic en aquest sentit, de fet hem d'agrair el gran esforç que ha hagut de fer per estar avui amb nosaltres, deixant per uns dies en altres mans la cobertura informativa per a TVE del desastrós terratrèmol de la Xina.

Malgrat que aquest prestigi s'associa sovint a una visió glamorosa de la vida del corresponal, el cert és que objectivament la seva feina té una gran transcendència social, la qual justifica de sobres la consideració de què gaudeix. Segons Christopher Tullock, professor de Comunicació i estudis de la figura del corresponal, en matèria de periodisme internacional "els mitjans de comunicació tenen un enorme impacte potencial sobre la societat, ja que el receptor no acostuma a contrastar la informació del seu mitjà amb fonts alternatives". Així, segons el mateix autor el corresponal fa una tasca d'autèntic "comunicador intercultural": "els corresponals són, en aquest sentit, traductors culturals dels països de destí als de origen", tasca que comporta una gran responsabilitat ja que pot contribuir a forjar una imatge conflictiva i d'incompatibilitat cultural, o al contrari, pot estimular la comprensió mútua i la concòrdia incidint en els aspectes compartits i contextualitzant o relativitzant els elements diferents i fins i tot oposats als valors de les societats a les quals informen.

La globalització i l'increment en la conflictivitat mundial propis d'aquest inici del segle XXI accentuen encara més aquesta responsabilitat del corresponal davant de la seva audiència. La nostra visió del món depèn en gran mesura de les seves paraules, de les imatges que ens envia de llocs remots i desconeguts per a la immensa majoria, però on s'estan jugant aspectes vitals per a la viabilitat de les nostres societats i del món sencer. En aquest context, reprement les paraules de Tullock, l'exigència de rigor, de qualitat i de

contrastació pròpies de qualsevol tasca periodística és encara més punyent en el cas del corresponsal. En aquesta línia Michael Emery afirma que “és vital per a la nostra supervivència en el segle XXI que anem millorant la qualitat de la nostra informació sobre pobles i governs d’altres nacions, i sobre les ambicions dels nostres propis governs”.

L’arribada del que molts anomenen revolució digital ha comportat una paradoxa per a la figura del corresponsal. D’una banda, les condicions tècniques en què es desenvolupa la seva tasca han millorat extraordinàriament. L’era de la connectivitat universal ha deixat enrere els temps heroics en què el principal problema del periodista era fer arribar la crònica al seu mitjà. Però l’altra cara de la moneda és la transformació experimentada pel sistema mediàtic, que pel que fa a la informació periodística es tradueix en tres característiques indesitjables: mercantilització, espectacularitat i immediatesa. Una prova d’això l’aporta la tesi doctoral del professor de la Universitat Rovira i Virgili David Domingo, segons la qual el principal valor, de vegades exclusiu, del periodisme que es difon via internet és la immediatesa, deixant de banda altres possibilitats extraordinàries que aquest nou mitjà ofereix per millorar la qualitat del periodisme, com ara la interactivitat, la hipertextualitat i la multimedialitat.

Aquest és precisament un mèrit afegit de la tasca de Rosa Maria Calaf: la seva plena consciència i la seva tasca de denúncia pública del deteriorament de les condicions de treball del periodista corresponsal, i en conseqüència de la qualitat de la seva feina. La globalització ha comportat que tinguem més informació internacional que mai, però alhora, segons Calaf, la qualitat d’aquesta informació no passa precisament pel seu millor moment. En la línia del que ha denunciat Ignacio Ramonet i altres estudiosos i analistes dels mitjans, la primacia de la televisió com a mitjà de masses ha comportat un retrocés del periodisme d’anàlisi enfront del periodisme d’impacte, el periodisme de l’aquí i l’ara, el fet d’arribar els primers i d’estar en directe a qualsevol preu tot i que no hi hagi res per explicar perquè no hi ha hagut temps material de situar-se i comprendre esdeveniments sovint molt

complexos. El resultat és un periodisme buit, efectista i paradoxalment molt redundant i homogeneïtzat, ja que tothom tendeix a fer el mateix.

Una altra conseqüència de la transformació que està experimentant el sistema mediàtic, sobretot als països llatins, és la tendència a substituir els periodistes més veterans i experimentats per joves gairebé acabats de sortir de les facultats, per raons fonamentalment econòmiques (estalvi de costos salarials). És així com a Espanya i a Catalunya darrerament la cobertura de la informació internacional s'està deixant cada cop més, en alguns mitjans més que en altres, en mans de voluntariosos però inexperts professionals que sovint no arriben ni a la trentena i que també massa sovint treballen en condicions salarials i pressupostàries força pitjors que els seus antecessors més veterans. A això al·ludeix irònicament el periodista d'internacional de *La Vanguardia* Plàcid Garcia-Planas quan diu que "ara la corresponàlia de guerra és un esport de masses". El necessari i natural relleu generacional no s'està gestionant massa bé, assistim a la jubilació anticipada, de vegades forçosa i sistemàtica, de valuosos professionals que gaudeixen d'una esplèndida maduresa professional, el bagatge dels quals sembla no interessar gaire als gestors de les cadenes de televisió.

Tot i la dificultat per explicar i per fer comprendre les coses sovint incomprensibles d'un món convuls i violent a què al·ludeix Garcia-Planas, el corresponal té l'obligació professional i ètica d'intentar-ho amb totes les seves forces i tots els seus recursos. Les condicions descrites d'espectacularització i mercantilització de la informació, i substitució accelerada dels periodistes veterans per d'altres de més joves, inexperts i mal pagats no estan posant les coses fàcils als professionals d'avui dia. Afortunadament, però, encara queden figures de la talla de Rosa Maria Calaf, que durant els seus 38 anys de carrera periodística i 25 de corresponàlia a l'estranger ha donat exemple de compromís, qualitat i implicació, un compromís que encara continua exercint, com se sol dir, al peu del canó des de la seva corresponàlia de Pequín i que la nostra universitat vol reconèixer i agrair amb aquest acte solemne.